

Підгородинський В.М.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
директор Інституту кримінальної юстиції,
доцент кафедри кримінального права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЩОДО ВИДІВ ПОКАРАННЯ ЗА НАКЛЕП (У ВИПАДКУ ЙОГО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ)

Вченими, при дослідженні питань криміналізації клевети, розглядаються його об'єктивні та суб'єктивні ознаки діяння. Питанню покарання за клевету наукових публікаціях уваги приділено мало. Проте саме від видів і міри покарання за клевету залежить як буде співвідноситись кримінальна відповідальність із іншими видами відповідальності у правовому механізмі протидії вказаним суспільно небезпечним діянням. Вказане обумовлює необхідність дослідження покарання за клевету за КК 1960 р., покарань, які пропонувались за клевету у проектах законів після 2001 р., а також того які види покарань за клевету, у випадку його криміналізації, вважаються виправданими на думку громадськості. Через обмеженість об'єму доповіді звернемо уваги лише на покарання за клевету як за основний склад злочину.

У першій редакції ст. 125 КК 1960 р., за клевету було передбачено такі покарання як «позбавленням волі на строк до 1 р. або виправні роботи на той же строк». У проекті закону № 2086 від 22.02.2008 р. запропонованого А.В. Яценко за клевету, згідно ч. 1 ст. 151-1, пропонувалось застосовувати покарання у вигляді «виправних робіт до 1 р. або штраф від 30 до 80 НМДГ, або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 р.» (Про внесення змін до КК та КПК України (щодо клевети): проект закону № 2086 від 22.02.2008 р. – Режим доступу: goo.gl/Jo183c).

У ст. 145-1 проекту закону № 11013 від 19.07.2012 р. запропонованого В. Журавським, за клевету пропонувалось застосовувати «штраф у розмірі від 200 до 500 НМДГ або виправні роботи на строк до 1 р., або обмеженням волі до 2 р.» (Про внесення змін до КК та КПК України, щодо посилення відповідальності за

посягання на честь, гідність та ділову репутацію людини: проект закону України № 11013 від 19.07.2012 р.: – Режим доступу: goo.gl/7f8o4w). У ст. 151-1 проекту закону № 3879 від 14.01.2014 р. запропонованого В.В. Колісніченко, В.М. Олійником, за наклеп пропонувалось застосовувати «штраф до 50 НМДГ або громадські роботи на строк до 200 год., або виправні роботи на строк до 1 р.» (Про судоустрій і статус суддів та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян: проект закону № 3879 від 14.01.2014 р. – Режим доступу: goo.gl/tBEsyD).

Отже, найсуворішими покарання містились у раніше діючому КК України 1960 р., оскільки серед них передбачалось позбавлення волі строком до 1 р., а найбільш м'якими покарання пропонувались у Законі В.В. Колісніченка, В.М. Олійника. Об'єднує КК України 1960 р. і всі проекти законів, якими пропонувалось криміналізувати наклеп те, що у всіх них передбачались такі види покарань як «штраф» та «виправні роботи». З'ясуємо яке покарання у пересічних громадян сприймається як «обґрунтоване» та «справедливе» за наклеп, у випадку його криміналізації.

Опитування респондентів свідчить, що поведінка 120 респондентів у повсякденному житті, з їх погляду, відповідають загальнолюдським цінностям, а «наклеп» ними сприймається як суспільно небезпечне діяння, і лише 2 респонденти визнали «наклеп» нормою для сучасного суспільства. У професійній діяльності опитаних, позитивне уявлення про їх ділові якості серед оточуючих має дуже важливе значення для 92 респондентів, важливе для 18, а для 3 респондентів вказані якості не мають значення або навіть більше – виконання їх професійних обов'язків несумісне із людськими позитивними моральними якостями.

При визначенні ефективності покарань, які будуть застосовуватись за наклеп, в опитуванні змодельовали поведінку респондентів у якості потерпілих осіб, а також їх уявлення про співрозмірність покарання за наклеп, у випадку його криміналізації. Наприклад, якщо респондент дізнався від знайомих, що у газеті, по телебаченню, в Інтернет-виданні про нього поширено образливі або недостовірні відомості, то 46 із них просто проігнорували таке повідомлення, лише 30 осіб звернулись би зі скаргою до самого ЗМІ в якому було розміщено вказані недостовірні данні, 18 осіб звернулось зі скаргою до органів влади, і 18 респондентів спростували б вказану інформацію своїми силами.

Якщо звернення зі скаргою до газети або телебачення не дало результатів, 64 респонденти звернулись би до суду, 24 відповіли, що звернулись би до органів, які регулюють діяльність ЗМІ, 19 респондентів – у поліцію, 14 респондентів – у прокуратуру. При цьому, 64 опитаних вважають, що у випадку відсутності дій з боку влади наклеп, в наслідок чого винуваті особи не будуть покарані, то причиною цього, з їх погляду, є «недбале виконання державними службовцями своїх обов’язків», 20 опитаних відповіли, що скаржитись або судитись «собі дорожче буде» (судовий збір, оплата праці юристів), і лише 14 із респондентів вважають, що перешкодою є відсутність підстав для притягнення до того виду відповідальності, на який заслуговує винувата особа.

Належним видом відповідальності для особи винуватої у наклепі, якщо поширені про респондентів образливі або недостовірні відомості заподіяли їй істотної шкоди (звільнення з роботи, розрив стосунків із друзями, депресія, стрес), 48 опитаних вважають кримінальну відповідальність, 44 респондента вважають, цивільну відповідальність, 26 опитаних дисциплінарну відповідальність, і лише 4 опитаних висловили пропозицію про необхідність притягувати таких осіб до адміністративної відповідальності. Оптимальним видом заходу до осіб винуватих у наклепу, на думку 68 опитуваних є «позбавлення можливості займатись посади або займатись певним видом діяльності» (при цьому вони мали на увазі журналістську діяльність, державну службу тощо), 52 респонденти обрали штраф, 12 опитаних – громадські роботи, 4 респонденти запропонували більш суворі заходи такі, як: позбавлення волі, арешт.

Отже, із врахуванням КК 1960 р., законопроектів, в яких пропонувалось криміналізація наклепу, обґрунтованим є передбачення таких видів відповідальності: 1) позбавлення права обіймати певні посади або права займатись певними видами діяльності; 2) штраф; 3) громадські роботи; 4) виправні роботи. Також, опитування засвідчило недовіру до правоохоронних органів, оскільки більшість із опитаних готові проігнорувати наклеп щодо себе, проте честь, гідність та ділова репутація для абсолютної більшості опитаних має дуже важливе значення.